

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIS TEISMAS

SPRENDIMAS

DĖL PAREIŠKĖJO – VILNIAUS MIESTO 1 APYLINKĖS TEISMO PRAŠYMO IŠTIRTI, AR LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMOJO KODEKSO 189¹ STRAIPSNIS (2010 M. GRUODŽIO 2 D. REDAKCIJA) NEPRIEŠTARAUJA LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJAI

2012 m. birželio 25 d.

Vilnius

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, susidedantis iš Konstitucinio Teismo teisėjų Egidijaus Bieliūno, Tomos Birmontienės, Prano Kuconio, Gedimino Mesonio, Ramutės Ruškytės, Egidijaus Šileikio, Algirdo Taminsko, Romualdo Kęstučio Urbaičio, Dainiaus Žalimo, sekretoriaujant Daivai Pitrėnaitei,

Konstitucinio Teismo tvarkomajame posėdyje apsvaustė pareiškėjo – Vilniaus miesto 1 apylinkės teismo prašymą (Nr. 1B-15/2012) „ištirti, ar Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 189¹ str. „Neteisėtas praturtėjimas“ (2010 m. gruodžio 2 d. įstatymo Nr. X-1199 redakcija) neprieštarauja konstituciniam teisinės valstybės principui ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 str. įtvirtintam nekaltumo prezumpcijos principui“.

Konstitucinis Teismas

nustatė:

Pareiškėjas – Vilniaus miesto 1 apylinkės teismas nagrinėjo baudžiamąją bylą. Teismas nutartimi bylos nagrinėjimą atidėjo ir kreipėsi į Konstitucinį Teismą su prašymu „ištirti, ar Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 189¹ str. „Neteisėtas praturtėjimas“ (2010 m. gruodžio 2 d. įstatymo Nr. X-1199 redakcija) neprieštarauja konstituciniam teisinės valstybės principui ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 str. įtvirtintam nekaltumo prezumpcijos principui“.

Konstitucinis Teismas

konstatuoja:

1. Baudžiamojo kodekso (toliau – ir BK) 189¹ straipsnyje „Neteisėtas praturtėjimas“ (2010 m. gruodžio 2 d. redakcija) nustatyta:

„1. Tas, kas turėjo nuosavybės teise didesnės negu 500 MGL vertės turtą, žinodamas arba turėdamas ir galėdamas žinoti, kad tas turtas negalėjo būti įgytas teisėtomis pajamomis, baudžiamas bauda arba areštu, arba laisvės atėmimu iki ketverių metų.

2. Šio straipsnio 1 dalyje nurodytą turtą iš trečiųjų asmenų perėmęs asmuo nuo baudžiamosios atsakomybės už neteisėtą praturtėjimą atleidžiamas, jeigu jis iki pranešimo apie įtarimą įteikimo apie tai pranešė teisėsaugos institucijoms ir aktyviai bendradarbiavo nustatant šio turto kilmę.

3. Už šiame straipsnyje numatytas veikas atsako ir juridinis asmuo.“

2. Taigi BK 189¹ straipsnyje (2010 m. gruodžio 2 d. redakcija) nustatyta baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą praturtėjimą – didesnės negu 500 minimalių gyvenimo lygių (MGL) vertės turto turėjimą nuosavybės teise, žinant arba turint ir galint žinoti, kad tas turtas negalėjo būti įgytas teisėtomis pajamomis (1 dalis); numatytos tam tikros aplinkybės, kuriomis asmuo atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės už neteisėtą praturtėjimą (2 dalis); nustatyta, kad baudžiamoji atsakomybė už šiame straipsnyje numatytas veikas taikoma ir juridiniam asmeniui (3 dalis).

3. Pareiškėjo – Vilniaus miesto 1 apylinkės teismo prašymas ištirti, ar BK 189¹ straipsnis (2010 m. gruodžio 2 d. redakcija) neprieštarauja Konstitucijos 31 straipsnyje, pasak pareiškėjo, įtvirtintam nekaltumo prezumpcijos principui, konstituciniam teisinės valstybės principui, grindžiamas šiais argumentais.

3.1. Pareiškėjas remiasi *inter alia* oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatomis, pagal kurias įstatymuose nustatytas teisinis reguliavimas turi būti aiškus, suprantamas, neprieštaringas; teisės aktų formuluotės turi būti tikslios, turi būti užtikrinami teisės sistemos nuoseklumas ir vidinė darna; teisės pažeidimai, už kuriuos teisės aktuose nustatyta atsakomybė, turi būti tiksliai apibrėžti.

3.2. Pareiškėjas mano, kad BK 189¹ straipsnyje (2010 m. gruodžio 2 d. redakcija) įtvirtintos nusikalstamos veikos sudėtis yra neaiški, dviprasmiška ir nesuprantama. Didesnės negu 500 MGL vertės turto, įgyto žinant arba turint ir galint žinoti, kad jis negalėjo būti įgytas teisėtomis priemonėmis, turėjimas, pasak pareiškėjo, pats savaime nėra pavojingas, jeigu jo įgijimas nesiejamas su kita nusikalstama veika, iš kurios rezultato tas turtas gali būti įgytas. Turto turėjimas, kaip veika, pasak pareiškėjo, leidžia daryti prielaidą, kad baudžiamoji atsakomybė pagal BK 189¹ straipsnį gali būti taikoma vien už turto turėjimą neturint jokio nusikalstamo tikslo (pavyzdžiui, išvengti mokesčių, nuslėpti neteisėtas pajamas), todėl esą neaišku, „kieno nuosavybė, turtinės teisės ir turtiniai interesai gali būti pažeisti nesant ryšio su jokia iki turto turėjimo padaryta nusikalstama veika ir su turimu turtu neatlikus jokių apsimestinių sandorių“.

3.3. Pareiškėjas teigia, kad kyla neaiškumų dėl BK 189¹ straipsnyje numatytos nusikalstamos veikos („turėjo“) baigtumo momento: „ar veika laikytina baigta pradėjus turėti, t. y. įgijus turtą, ar atlikus tam tikrus trunkamuosius veiksmus su turtu, įrodančius turto turėjimą“. Pasak

pareiškėjo, teisėtomis pajamomis nepagrįsto turto, kuris akivaizdžiai negalėjo būti įgytas teisėtais būdais, turėjimas nuo 2010 m. gruodžio 10 d. asmeniui užtraukia baudžiamąją atsakomybę, todėl asmuo, norėdamas išvengti baudžiamosios atsakomybės už tokio turto turėjimą, turėjo jo atsikratyti iki nurodytos dienos arba suspėti tai padaryti, iki toks jo turėjimas bus atskleistas teisėsaugos institucijų. Taigi, pasak pareiškėjo, įstatymų leidėjas, „kriminalizuodamas būseną“ (didesnio negu 500 MGL vertės turto, netgi įsigyto iki minėto BK straipsnio įsigaliojimo momento, turėjimą), turėjo atsižvelgti į teisėtų lūkesčių apsaugą, teisinį tikrumą ir teisinį saugumą.

Pasak pareiškėjo, nėra aišku ir tai, koku momentu yra aktuali (asmeniui apkaltinti) turto vertė (esanti turto įgijimo ar jo turėjimo metu). Problemiškai, pasak pareiškėjo, atrodo ir minėtame BK straipsnyje numatytos veikos subjektyviąją pusę apibūdinančios kaltės turinio nustatymas: „Atsižvelgiant į tai, kad BK 189¹ straipsnyje numatytos nusikalstamos veikos sudėtis yra formali, kadangi jos baigtumo momentas siejamas su turto turėjimu, nereikalaujant jokių iš to kylančių pasekmių, bei darant prielaidą, kad BK 189¹ straipsnyje numatytas nusikaltimas gali būti ir neatsargus, kyla klausimas, ar neatsargi kaltės forma iš viso galima formaliose nusikalstamų veikų sudėtyse, nes BK 16 str. neatsargumą sieja su nusikalstamais padariniais, kurie būdingi tik materialiosioms sudėtims.“

3.4. Pareiškėjas mano, kad yra neaiškus BK 189¹ straipsnyje (2010 m. gruodžio 2 d. redakcija) įtvirtintos nusikalstamos veikos įrodinėjimo procesas: ikiteisminio šios nusikalstamos veikos tyrimo pradžia esą pakanka nustatyti, kad asmuo turi didesnės negu 500 MGL (65 000 LT) vertės turtą, o vėliau, ikiteisminio tyrimo metu, esą nustatoma, ar tas asmuo galėjo turėti teisėtų pajamų šiam turtui įsigyti. Jeigu asmuo, traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, didesnės negu 500 MGL (65 000 Lt) vertės turtą įgijo pajamomis, kurios gautos iš teisės aktų neuždraustos veiklos, tačiau neapskaitytos teisės aktų nustatyta tvarka, jis, pasak pareiškėjo, siekdamas išvengti baudžiamosios atsakomybės pagal BK 189¹ straipsnį, turėtų atskleisti tų pajamų apskaitą reglamentuojančių normų pažeidimų aplinkybes (kurios savo ruožtu jam gali užtraukti baudžiamąją arba administracinę, *inter alia* mokestinę, atsakomybę), ir taip būtų netiesiogiai verčiamas duoti parodymus prieš save (apie galimus savo padarytus kitų teisės normų pažeidimus). Jeigu didesnės negu 500 MGL vertės turtas būtų įgytas iš šeimos nario ar artimojo giminaičio nusikalstamos veiklos pajamų, asmuo, traukiamas baudžiamojon atsakomybėn ir duodamas parodymus prieš savo šeimos narį ar artimąjį giminaitį, pasak pareiškėjo, turėtų galimybę išvengti baudžiamosios atsakomybės.

3.5. Galiausiai, prieš darydamas išvadą, kad yra pagrindas kreiptis į Konstitucinį Teismą, pareiškėjas atkreipė dėmesį į tai, kad „BK 189¹ str. įtvirtinta teisės norma Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje yra nauja, teisminės praktikos jos taikymo ir aiškinimo atžvilgiu nėra suformuota, o kadangi ši norma neaiški, dviprasmiška ir nesuprantama, siekiant nepagrįstai

nesuvaržyti pagrindinių žmogaus teisių, būtina įvertinti šios normos atitiktį konstituciniam teisinės valstybės principui ir Konstitucijos 31 str. įtvirtintam nekaltumo prezumpcijos principui“.

4. Vertinant pareiškėjo argumentus pagal jų visumą ir nagrinėtos baudžiamosios bylos medžiagą pažymėtina, kad pareiškėjas, kaip nurodyta jo prašyme, nagrinėjo baudžiamąją bylą, kurioje fizinis asmuo kaltinamas pagal BK 189¹ straipsnio (2010 m. gruodžio 2 d. redakcija) 1 dalį, tačiau jo abejonės dėl BK 189¹ straipsnio (2010 m. gruodžio 2 d. redakcija) atitikties Konstitucijai yra susijusios ir su šio BK straipsnio 2 dalyje nustatytu teisiniu reguliavimu (ikiteisminio tyrimo, *inter alia* įrodinėjimo, parodymų davimo aspektu), taigi – su šio BK straipsnio 1, 2 dalių (*inter alia* jų reikšmės, būtinumo) samprata.

4.1. Pareiškėjas kai kuriuos jam kilusius neaiškumus dėl teisinio reguliavimo (būtent dėl BK 189¹ straipsnio (2010 m. gruodžio 2 d. redakcija) 1 dalyje numatytos nusikalstamos veikos objekto ir dėl sąvokos „turėjo“ turinio) traktuoja kaip pagrindą abejoti, ar ši veika apskritai yra pavojinga, taip pat ar, nesant nustatytos baudžiamosios atsakomybės už atitinkamo turto įgijimą, galima kriminalizuoti jo turėjimą, tačiau jis:

- nepateikia jokių konstitucinių argumentų, kodėl, jo manymu, įstatymų leidėjas pagal Konstituciją negali numatyti baudžiamosios atsakomybės už turto, kuris negalėjo būti įgytas teisėtomis pajamomis, turėjimą nuosavybės teise ir kodėl neteisėtomis pajamomis įgyto turto turėjimas nuosavybės teise esą nekeltų jokios grėsmės visuomenei ir valstybei (t. y. yra nepavojingas jokioms konstitucinėms vertybėms);

- nutyli nagrinėjamo prašymo kontekste ypač svarbias oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatas, kad demokratinėje teisinėje valstybėje įstatymų leidėjas turi teisę ir kartu pareigą įstatymais uždrausti veikas, kuriomis daroma esminė žala asmenų, visuomenės ar valstybės interesams arba keliama grėsmė, kad tokia žala atsirastų (Konstitucinio Teismo *inter alia* 2004 m. gruodžio 29 d., 2010 m. gegužės 28 d., 2012 m. birželio 4 d. nutarimai); įstatymuose apibrėžiama, kokios veikos pripažįstamos nusikalstamos, ir nustatomos bausmės už jų padarymą (Konstitucinio Teismo 2003 m. birželio 10 d., 2009 m. birželio 8 d., 2012 m. birželio 4 d. nutarimai); įstatymų leidėjas, reguliuodamas santykius, susijusius su baudžiamosios atsakomybės už nusikalstamas veikas nustatymu, turi plačią diskreciją (Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d., 2009 m. birželio 8 d. nutarimai).

4.2. Pareiškėjo teiginiai, susiję su abejonėmis dėl BK 189¹ straipsnio (2010 m. gruodžio 2 d. redakcija) 2 dalyje nustatytų aplinkybių, kuriomis asmenys atleidžiami nuo baudžiamosios atsakomybės, teisiškai nepagrindžia, kodėl pareiškėjo nagrinėjamoje baudžiamojoje byloje taikytina BK 189¹ straipsnio (2010 m. gruodžio 2 d. redakcija) 1 dalis, jo nuomone, prieštarauja Konstitucijos 31 straipsnyje, pasak pareiškėjo, įtvirtintam nekaltumo prezumpcijos principui.

4.3. Iš pareiškėjo argumentų neaišku, kodėl pagal BK 189¹ straipsnio (2010 m. gruodžio 2 d.

redakcija) 1, 2 dalyse nustatyta teisinį reguliavimą asmuo esą visais šio BK straipsnio taikymo atvejais būtų neišvengiamai priverstas duoti parodymus prieš save ar savo šeimos narius (t. y. negalėtų jokiais atvejais, tarp jų – ir pareiškėjo nurodytuojų, atsisakyti duoti parodymus prieš save ar savo šeimos narius). Pareiškėjas nepateikia jokių konstitucinių argumentų, pagrindžiančių, kodėl galimybė atskleisti savo pajamų šaltinius, siekiant išvengti baudžiamosios atsakomybės pagal BK 189¹ straipsnio (2010 m. gruodžio 2 d. redakcija) 1 dalį, turėtų būti traktuojama kaip asmens vertimas duoti parodymus prieš save arba kaip jam nustatyta pareiga įrodinėti savo nekaltumą.

4.4. Pažymėtina, kad BK 189¹ straipsniu (2010 m. gruodžio 2 d. redakcija), *inter alia* jo 1 dalimi, nėra reguliuojamas nusikalstamos veikos įrodinėjimo procesas. Taigi pareiškėjo argumentai, susiję su baudžiamojo proceso teisės normų taikymu, tiriant ir įrodinėjant BK 189¹ straipsnio (2010 m. gruodžio 2 d. redakcija) 1 dalyje numatytas nusikalstamas veikas, teisiškai nepagrindžia, kad BK 189¹ straipsnio (2010 m. gruodžio 2 d. redakcija) 1 dalyje nustatytu teisiniu reguliavimu gali būti pažeidžiamas nekaltumo prezumpcijos principas, verčiama duoti parodymus prieš save, savo šeimos narius ar artimuosius giminaičius.

4.5. Pareiškėjo teiginiais, kuriais siekiama pagrįsti abejones dėl BK 189¹ straipsnio (2010 m. gruodžio 2 d. redakcija) 1 dalies prieštaravimo konstituciniam teisinės valstybės principui (*inter alia* neteisėto praturtėjimo sudėties neaiškumo, dviprasmiškumo ir nesuprantamumo požiūriu), iš esmės siekiama išsiaiškinti šio teisinio reguliavimo turinį, pareiškėjui kilusius minėtos nuostatos taikymo neaiškumus. Iš pareiškėjo prašymo argumentų nematyti, kad jam kilę teisinio reguliavimo neaiškumai negali būti pašalinti taikant ir aiškinant teisę, *inter alia* teismams nagrinėjant konkrečias baudžiamąsias bylas, ir yra tokie, kad užkerta kelią formuotis teismų praktikai dėl BK 189¹ straipsnio (2010 m. gruodžio 2 d. redakcija) taikymo bei kelia esmines abejones dėl teismų galimybių vykdyti teisingumą pagal šį BK straipsnį.

4.6. Pareiškėjas abejoja dėl to, ar BK 189¹ straipsnio 1 dalyje numatyta nusikalstama veika gali būti neatsargi ir ar tai būtų suderinama su BK 16 straipsnyje nustatytu teisiniu reguliavimu. Be to, pareiškėjas įžvelgia tam tikrą ginčijamo teisinio reguliavimo nulemtą baudžiamojo proceso teisės normų ir mokestinių pažeidimų tyrimą reguliuojančių teisės normų nesuderinamumą. Šiais aspektais pareiškėjas kelia ne tik BK 189¹ straipsnio 1 dalies aiškinimo bei taikymo, bet ir jos suderinamumo su žemesnės nei Konstitucija galios teisės aktų (*inter alia* paties BK) nuostatomis klausimus.

Šiame kontekste paminėtina, kad pagal Konstituciją Konstitucinis Teismas, kaip jis ne kartą yra konstatavęs, nenagrinėja, ar vienas įstatymas atitinka kitą įstatymą, nesprenžia vienodos galios teisės aktų suderinamumo, konkurencijos klausimų; jeigu Konstitucinio Teismo yra prašoma išspręsti vienodos galios teisės aktų suderinamumo, konkurencijos klausimą, toks prašymas yra nežinybingas Konstituciniam Teismui, ir pagal Konstitucinio Teismo įstatymo 69 straipsnio 1 dalies

2 punktą tai yra pagrindas atsisakyti nagrinėti prašymą (Konstitucinio Teismo *inter alia* 2006 m. lapkričio 13 d., 2007 m. birželio 27 d., 2007 m. rugsėjo 6 d., 2007 m. rugsėjo 12 d., 2012 m. gegužės 10 d. sprendimai).

5. Atsižvelgiant į išdėstytas aplinkybes yra pagrindas konstatuoti, kad pareiškėjo – Vilniaus miesto 1 apylinkės teismo prašymas ištirti BK 189¹ straipsnio (2010 m. gruodžio 2 d. redakcija) atitiktį Konstitucijai iš esmės grindžiamas neaiškumais, kylančiais teisės aiškinimo ir taikymo praktikoje.

Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad pagal Konstituciją ir Konstitucinio Teismo įstatymą jis nesprenžia teisės aktų taikymo klausimų, taip pat kad tokius klausimus sprendžia institucija, turinti įgaliojimus taikyti teisės aktus; jei įstatymuose yra neaiškumų, dviprasmybių, spragų, tai pašalinti yra įstatymų leidėjo pareiga (Konstitucinio Teismo 2002 m. rugsėjo 23 d., 2006 m. lapkričio 20 d., 2007 m. rugsėjo 6 d., 2007 m. rugsėjo 12 d., 2010 m. lapkričio 16 d., 2011 m. rugsėjo 5 d. sprendimai, 2012 m. balandžio 18 d. nutarimas, 2012 m. gegužės 11 d. sprendimas). Įstatymų leidėjo neišspręsti teisės taikymo klausimai yra teismų praktikos dalykas (Konstitucinio Teismo 1998 m. liepos 9 d. nutarimas, 2006 m. lapkričio 20 d., 2007 m. rugsėjo 6 d., 2007 m. rugsėjo 12 d. sprendimai, 2012 m. balandžio 18 d. nutarimas, 2012 m. gegužės 11 d. sprendimas), taigi šiuos klausimus gali spręsti teismai, nagrinėjantys ginčus dėl atitinkamų teisės aktų (jų dalių) taikymo (Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 20 d., 2007 m. rugsėjo 6 d., 2007 m. rugsėjo 12 d. sprendimai). Prašymai išaiškinti, kaip turi būti taikomos įstatymo (ar kito teisės akto) nuostatos, yra nežinybingi Konstituciniam Teismui (Konstitucinio Teismo 2002 m. rugsėjo 23 d., 2006 m. lapkričio 20 d., 2010 m. liepos 2 d., 2010 m. lapkričio 16 d., 2011 m. rugsėjo 5 d. sprendimai).

6. Pagal Konstitucinio Teismo įstatymo 69 straipsnio 1 dalies 2 punktą Konstitucinis Teismas savo sprendimu atsisako nagrinėti prašymą ištirti teisės akto atitiktį Konstitucijai, jeigu prašymo nagrinėjimas yra nežinybingas Konstituciniam Teismui.

7. Paminėtina, kad pareiškėjas – Vilniaus miesto 1 apylinkės teismas jau buvo kreipęsis į Konstitucinį Teismą su prašymu (Nr. 1B-6/2012) dėl to paties BK straipsnio atitikties Konstitucijai. Šis prašymas Konstitucinio Teismo pirmininko 2012 m. balandžio 6 d. potvarkiu Nr. 2B-13 buvo gražintas pareiškėjui dėl to, kad pareiškėjo pateikti samprotavimai ir teiginiai niekaip nepagrindė, kodėl BK 189¹ straipsnis (2010 m. gruodžio 2 d. redakcija) gali prieštarauti Konstitucijos 23, 31 straipsniams, konstituciniam teisinės valstybės principui.

8. Atsižvelgiant į tai ir į išdėstytus argumentus, atsisakytina nagrinėti pareiškėjo – Vilniaus miesto 1 apylinkės teismo prašymą „ištirti, ar Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 189¹ str. „Neteisėtas praturtėjimas“ (2010 m. gruodžio 2 d. įstatymo Nr. X-1199 redakcija) neprieštarauja konstituciniam teisinės valstybės principui ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 str. įtvirtintam

nekaltumo prezumpcijos principui“.

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 22 straipsnio 3, 4 dalimis, 28 straipsniu, 69 straipsnio 1 dalies 2 punktu, 2 dalimi, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas

nusprendžia:

Atsisakyti nagrinėti pareiškėjo – Vilniaus miesto 1 apylinkės teismo prašymą (Nr. 1B-15/2012) „iširti, ar Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 189¹ str. „Neteisėtas praturtėjimas“ (2010 m. gruodžio 2 d. įstatymo Nr. X-1199 redakcija) neprieštarauja konstituciniam teisinės valstybės principui ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 str. įtvirtintam nekaltumo prezumpcijos principui“.

Šis Konstitucinio Teismo sprendimas yra galutinis ir neskundžiamas.

Sprendimas skelbiamas Lietuvos Respublikos vardu.

Konstitucinio Teismo teisėjai:

Egidijus Bieliūnas
Toma Birmontienė
Pranas Kuconis
Gediminas Mesonis
Ramutė Ruškytė
Egidijus Šileikis
Algirdas Taminskas
Romualdas Kęstutis Urbaitis
Dainius Žalimas